

PROJEKT STALNOG POSTAVA STROSSMAYEROVE GALERIJE STARIH MAJSTORA

Tehnički uvjeti i problemi zaštite

Želimir Laszlo

Muzejski dokumentacijski centar

Zagreb

Programom pregleda čuvaonica i izložbenih prostorija u muzejima i galerijama koji provodi Muzejski dokumentacijski centar bila je obuhvaćena i Strossmayerova galerija. Vjerujemo da je zanimljivo nakon prezentacije Projekta stalnog postava pogledati tehničke uvjete koje bi po mišljenju Radne grupe koja je obavila pregled, valjalo zadovoljiti kako bi se Projekt doista mogao ostvariti.

Trenutačno su najvrijednija djela Galerije, zbog ratne opasnosti, evakuirana. Sve prostorije stalnog postava su prazne, izuzev onih u kojima se nalazi nekoliko djela koja je bilo teško demontirati i transportirati. To, dakako, pruža priliku da se prostorije stalnog postava uredi.

Strossmayerova galerija smještena je u palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Tamo koristi dijelom podruma, prizemljem i II. katom. U ostalim dijelovima zgrade su knjižnica HAZU i prostorije kojima se koriste akademici. Zbog toga, u razmišljanjima o poboljšanju mikroklimatskih uvjeta i o povećanju sigurnosti od provala i požara u Galeriji, treba uvijek polaziti od zgrade kao cjeline. Neki se problemi ne mogu riješiti samo za Galeriju nego se moraju apsolvirati na razini svih korisnika.

Palača HAZU je, barem koliko je to moguće zamijetiti očevitom, građevinski u relativno dobrom stanju. Međutim, postoje dvije kritične instalacije unutar zgrade koje zabrinjavaju.

To su:

1. Trafostanica za jedan cijeli dio grada u podrumu. Njoj nikako, iz sigurnosnih razloga, nije mjesto u zgradi i mora se poduzeti sve da se nova trafostanica izgradi negdje drugdje. Ona sama po sebi predstavlja opasnost, a istodobno onemogućuje ograničavanje kretanja nepoznatih osoba po podrumu. Problem treba riješiti u suradnji s "Elektrom".

2. Kroz podrum kuće prolazi cijev kanalizacijske mreže. Ona nije namijenjena samo zgradi, nego se u nju slijevaju otpadne vode dijela kvarta. Dotrajalost kanalizacijske mreže u starim dijelovima grada prisutna je i ovdje, i to je također stalna opasnost. Ovaj problem treba što prije riješiti u suradnji s gradskom upravom i gradskom kanalizacijom. U podrumu su već zabilježene manje poplave. Ne treba čekati katastrofu.

U Projektu stalnog postava zaštita i preventivna zaštita su samo sugerirane, te bi ju trebalo stručno razraditi i primijeniti. Posebnu pozornost treba obratiti na:

a) Protuprovalne mjere

Zbog inkompatibilnosti postojećeg sustava dojava s aparatima za reguliranje mikroklimatne treba izraditi novi projekt dojavnoga protuprovalnog sustava. Još 1991. godine Galenja je od tadašnjega Republičkog fonda za kulturu i Gradskog fonda za kulturu zatražila sredstva za rekonstrukciju protuprovalnog sustava, ali bez uspjeha. Prije negoli se rekonstrukcija obavi, stalni postav se ne smije urediti. Kako će protuprovalni sustav biti iznova dizajniran (ili

rekonstruiran) ovisi u prvome redu o procjeni ugroženosti od provala i krađa, koju svakako treba naručiti i izraditi za cijelu zgradu. Tek nakon procjene dolazi izrada plana zaštite, koji treba voditi računa o protuprovalnim sustavima dojava (detekcija prostora i pojedinih slika), čuvarskoj službi, režimu za posjetitelje i djelatnike muzeja i sl. Trenutačno je najvažnije naručiti procjenu ugroženosti, koja je temelj za sve druge protuprovalne aktivnosti.

b) Protupožarne mjere

Postojeći dojavni sustav treba stručno pregledati i vidjeti jesu li potrebne neke izmjene ili poboljšanja. Istodobno svakako treba planirati, projektirati i izvesti sustav automatskoga gašenja požara. Vrijednost izloženih slika svakako zaslužuje takvu mjeru. I ovdje, kao i kod protuprovalne zaštite, valja prvo (što prije) naručiti procjenu ugroženosti od požara, i to za cijelu zgradu. Ona je temelj za sva daljnja planiranja zaštite koja sadržavaju kako ugradnju dojavnih sustava i sustava za automatsko gašenje početnih požara, tako i ostale mjere kao što su protupožarna edukacija osoblja, plan djelovanja u slučaju požara i sl.

Za novi postav treba planirati zamjenu postojeće tekstilne obloge i nabaviti novu koja će odgovarati potrebama i standardima protupožarne zaštite.

c) Mikroklima

Za novi postav potrebno je izraditi projekt reguliranja mikroklimatne. Sustava za regulaciju ima na tržištu mnogo, a odabir pravog zavisi u prvom redu od mikroklimatskih svojstava zgrade. Regulacija mikroklimatne to je bolja što se manje intervenira u postojeći režim u zgradi. Regulaciju mikroklimatne treba shvatiti samo kao korekciju. Da bi se znalo kako intervenirati u mikroklimatu izložbenih prostorija i čuvaonica, vrlo je važno mjerenje vrijednosti relativne vlage zraka i temperature. To znači da u svakoj prostoriji ili barem u onima tipičnima treba redovito obavljati mjerenja, a vrijednosti zapisivati u dnevnik. Tako dobiveni podaci dragocjeni su pri odabiru sustava za reguliranje mikroklimatne. Oni, dakako, mogu biti različitih vrsta - od centraliziranih sustava do aparata za vlaženje ili odvlaživanje zraka za svaku prostoriju. Koji će se sustav primijeniti ovisi o kondiciji zgrade i raspoloživim novčanim sredstvima.

d) Osvjetljenje

Postojeću rasvjetu treba zamijeniti novom, koja mora biti specijalno prilagođena suvremenim tehničkim standardima osvjetljavanja slika. Treba planirati upotrebu svjetlila s reduciranim ultravioletnim i infracrvenim zračenjima (koja su za slike škodljiva) ili planirati upotrebu filtra. Prodor sunčeva svjetla kroz prozore također treba spriječiti ili smanjiti.

U Projektu stalnog postava predlaže se da se prostorije prizemlja, u kojima su čuvaonica knjiga knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, preurede u studijske čuvaonice za slike. U studijskim čuvaonicama su slike dostupne stručnjacima, a ponekad i javnosti. Zamisao je odlična, ali iziskuje pronalaženje novog prostora za knjižnicu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, vjerojatno izvan zgrade jer u njoj više nema mjesta. Potreban je, dakako, pristanak Akademije. Istodobno Akademijinoj knjižnici hitno je potreban prikladniji prostor. Prije ili kasnije taj će se problem morati riješiti. S muzeološke točke gledišta, predviđene studijske čuvaonice koje bi omogućavale uvid u djela i omogućile stručnjacima lakši i ugodniji rad, te istodobno osigurale višu razinu čuvanja, izuzetno su kvalitetno rješenje. Uostalom, bio bi to prvi takav pokušaj u nas, dok je u svijetu to već uobičajeno.

Napominjemo da bi svi radovi potrebni za uređenje stalnog postava trebali biti obavljani prije negoli se slike vrate iz ratnog skloništa.

Polazište treba biti prihvaćanje Projekta stalnog postava i njegova razrada u tehničkom dijelu, kako to u ovom tekstu predlažemo.

Kao što je izložena, nadam se, vidljivo, do realizacije Projekta stalnog postava dalek je put. No ovaj put ne bi se smjelo improvizirati. Galerija je isuviše vrijedna da bi se to dopustilo. Stoga bi odmah trebalo početi izradu potrebnih projekata i njihovo izvođenje. I za to, dakako valja osigurati financijska sredstva.

Primljeno: 2. 5. 1995.

SUMMARY

The Project of the Permanent Display of the Strossmayer Gallery of the Old Masters Technical Conditions and Problems in Exercising Protection

by Želimir Laszlo

The survey of the depots and galleries of the museums and galleries in Zagreb, performed within the framework of the program originated by the Museum Documentation Centre, also included the Strossmayer Gallery of the Old Masters. The author gives a brief description of the technical conditions in the Gallery, and also reports on the problems the Gallery encounters in exercising the protection of works of art. The working group made recommendation that these technical conditions had to be improved and the problems in the protection of works of art solved in order to make the project of permanent display feasible.

ARHEOLOŠKI PARK "ANDAUTONIA" U ŠČITARJEVU

Dora Kušan

Donca Nemeth-Ehrlich

Arheološki muzej

Zagreb

Na prostoru današnjeg Ščitarjeva, nadomak Zagrebu, nalazio se od 1.- 4. st. nakon Krista rimski grad Andautonija, uz tadašnji glavni tok Save na rimskoj državnoj cesti Sisak - Ptuj (Siscia-Poetovio).

Natpisi iz 1.-3. st., u kojima se Andautonija spominje kao municipij i Respublica Andavtoniensium svjedoče da je bila ne samo grad s visokim pravnim statusom nego i kroz 400 godina administrativno-upravni, ekonomski i kulturni, te vjerski centar prostora između Medvednice, Vukomeričkih gorica, Samoborskoga gorja i Save. Tijekom seobe naroda, potkraj 4. st. i početkom 5. st. grad je, po svemu sudeći, porušen, a ostaci kamenih zidova još su u 18. st. bili vidljivi iznad zemlje. Na osnovi tih ostataka M. P. Katančić je oblik grada opisao kao nepravilni šesterokut.¹ Tijekom 19. st. i početkom 20. st. rimski se kamen dobrim dijelom upotrebljavao kao građevni materijal za noviju izgradnju, pa su ostaci grada nestali s površine. Područje na kojem se Andautonija prostirala nije nakon 5. st. značajnije urbanizirano te je velik dio pogodan za arheološka istraživanja.

Od 1969. do 1980. god. Antički odjel Arheološkog muzeja u Zagrebu provodi sondažna istraživanja² na gotovo cijelom pretpostavljenom prostoru antičkoga grada³, a od 1981. godine i sustavna iskapanja u vrtu župnog ureda u središtu Ščitarjeva.⁴ Tijekom arheoloških istraživanja otkriveni su, uz ostalo, dijelovi gradskih ulica, kanalizacijske mreže, stambenih i javnih zgrada, gradskih bedema te nekropola.⁵

Osim arheoloških vrijednosti, u današnjem selu Ščitarjevu postoji i niz drugih etnoloških, povijesnih i prirodnih vrijednosti, smještenih u gotovo netaknutom pejzažu zagrebačkoga dijela Posavine.⁶ Upravo iz tih razloga, arheološki lokalitet Ščitarjevo ima idealne uvjete za ostvarenje arheološkoga parka, u pravom smislu te riječi, u kojem arheološki lokalitet predstavlja najvažniji element parka, a povezan s drugim povijesnim, etnološkim i pejzažnim vrijednostima postaje svjedočanstvo dosadašnjeg razvoja čitavoga kraja.

Muzeološkom prezentacijom svih elemenata arheološkoga parka, stvorena bi bila cjelina u kojoj se brišu stroge granice između arheoloških iskopina i današnjeg naselja, te se ostvaruje novi kulturni sadržaj u neposrednoj blizini Zagreba, a koji u potpunosti može zadovoljiti sve zahtjeve suvremene muzeologije.

Zbog kompleksnosti projekta te količine i raznolikosti sadržaja razvoj će arheološkoga parka biti postupan, a za njegovo konačno ostvarenje izuzetno je važan interes grada Zagreba, ali i spremnost većeg broja institucija i stručnjaka (arheologa, konzervatora, etnologa, prirodoslovaca, arhitekata itd.) koji bi se uključili u realizaciju postavljenih ciljeva.

Tijekom 1994. godine ostvarena je prva faza arheološkoga parka u Ščitarjevu, muzeološkom prezentacijom dijela rimskoga grada u samom središtu današnjeg naselja.⁷

Park je otvoren u povodu obilježavanja 900. obljetnice Zagrebačke biskupije, zahvaljujući potpori Gradskog sekretarijata za obrazovanje, kulturu i znanost i Ministarstva kulture Republike Hrvatske, te razumijevanju Gradskog poglavarstva.